



שער חג השבועות



מטרות תוכן:

התלמידים יכירו את שמותיו השונים של חג השבועות ויבינו את משמעותם ואת מקורם. התלמידים ידונו במעמד הר סיני. תלמידים ידונו בהבאת הביכורים לבית המקדש. התלמידים יכירו את מנהגי החג ומקורם ויבינו כיצד הם משקפים את מהות החג.

מטרות לשוניות:

התלמידים יכירו את שמות החג. התלמידים יכירו ניבים וביטויים הקשורים לחג השבועות. התלמידים יבינו את תפקיד הכותרות.

משך ההוראה:

כארבע שיעורים

בשער זה

פתיחה: חג השבועות

יחידה 1: חג מתן תורה

יחידה 2: חג הקציר וחג הביכורים

יחידה 3: חג השבועות – אחד משלושת הרגלים

יחידה 4: עצרת

יחידה 5: מצוות החג, מנהגיו ומקורם.

סיום: נקודת מבט אישית

האמצעים הדרושים:

חוברת לתלמידים, עמ' 70-81

מהלך ההוראה:

פתיחה : חג השבועות

- | | |
|--|-------------------|
| <ul style="list-style-type: none">• רצף החגים והמועדים שאחרי חג הפסח• תאריך החג• אזכור ספירת העומר: קריאת הטקסט בחוברת לתלמידים (עמ' 71) ושיחה על שם החג | חג השבועות |
|--|-------------------|

יחידה 1 : חג מתן תורה

- | | |
|--|--------------------|
| <ul style="list-style-type: none">• שיחה בעקבות סיפורו של אורן (בחוברת לתלמידים, עמ' 72)• "מה כתוב בתורה שלנו?" שיחה ועבודה בחוברת לתלמידים (עמ' 73)• עמידה על ההקבלה בין מצוות ומנהגי חג השבועות למתן התורה בהר סיני• סיכום: משימות בחוברת לתלמידים (עמ' 75) ובחירת כותרת ליחידה | חג מתן תורה |
|--|--------------------|

יחידה 2 : חג הקציר וחג הביכורים

- | | |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none">• קריאת מכתבה של רותי בחוברת לתלמידים (עמ' 76) ושיחה• שירת השיר "סלינו על כתפינו"• קריאה דברי המבוא בחוברת (עמ' 77) ועיסוק במילה "ביכורים"• זיהוי שבעת המינים ומשימה בחוברת (עמ' 77)• הסבר על הבאת הביכורים בימי קדם• קריאת פסוקים מהתורה בנושא הבאת הביכורים (עמ' 77)• שיחה על משמעות הביכורים על סמך הפסוקים ודברי האיכר (עמ' 78)• בחירת כותרת ליחידה | חג הקציר וחג הביכורים בימנו

הבאת ביכורים בימי בית המקדש ומשמעותה |
|--|---|

יחידה 3: חג השבועות – אחד משלושת הרגלים

- | | |
|---|---------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none">• שאלה בחוברת לתלמידים (עמ' 79) | חג השבועות – אחד משלושת הרגלים |
|---|---------------------------------------|

יחידה 4: "עצרת"

- "עצרת" – יחד בחג
- המילה "עצרת"
- שאלות הפנמה (עמ' 79)

יחידה 5: מצוות החג ומנהגיו

- מצוות החג ומנהגיו
- שיחה ופעילות בחוברת לתלמידים (עמ' 80-81)

סיום

- נקודת מבט אישית
- שאלת סיום בחוברת לתלמידים (עמ' 80)

פתיחה: חג השבועות

מקומו של חג השבועות בלוח העברי והשם "חג השבועות"

- ◆ **התבוננות בלוח ספירת העומר** (עמ' 34 בחוברת לתלמידים) כמו חודש תשרי, גם תקופה זו של השנה (חודשים ניסן-אייר-סיוון) גדושה בחגים ובמועדים. בקשו מהתלמידים למנות אותם. אנו מתקרבים לחג השבועות. על הלוח נכתוב את תאריכו של החג: ו' בסיוון.

- ◆ **קריאת הטקסט "וביום החמישים"** (עמ' 71 בחוברת לתלמידים) לאחר הקריאה נחזור על הנלמד ביחידה שהוקדשה לספירת העומר (ראו שאלה 1).



- כמה ימים סופרים? (49)
- כמה שבועות שלמים הם? (סופרים שבעה שבועות בני שבעה ימים, ואין סופרים את היום החמישים שחג השבועות חל בו)
- מתי מתחילים לספור? (למחרת היום הראשון של חג הפסח, כלומר ביום השני של חג הפסח)
- מתי הספירה מסתיימת? (יום לפני חג השבועות) נחזור עתה לחג השבועות:
- מדוע נקרא החג "חג השבועות"? (הוא נחוג עם סיום ספירת שבעת השבועות של העומר)
- האם תוכלו לשער אילו דברים מיוחדים יעשו הילדים אורן ורותי בחג השבועות?
- האם אתם נוהגים מנהגים מיוחדים בחג השבועות? עתה נקרא על תכניותיו של אורן לחג השבועות.

חג מתן תורה בימינו

קריאת מכתבו של אורן

לאחר הקריאה נפתח בשיחה בעזרת שאלות כגון:

- האם גם אתם אוהבים לצאת בלילה?
- מה מיוחד בלילה?
- במה שונה האווירה בלילה מהאווירה ביום?
- האם כבר פגשתם חברים בלילה (מסיבות פיג'מה)? האם היה זה שונה מלפגוש אותם ביום?
- מהי ציפור לילה? (ציפור הפעילה בלילה וישנה רוב היום)
- אילו ציפורי לילה אתם מכירים? (ינשופים, תנשמות)
- למה מתכוונים כאשר מכנים אדם בכינוי "ציפור לילה"?
- מה עושה אורן באותו הלילה? מה הוא מתכנן לעשות כדי לא להירדם?
- אלו מעשים מיוחדים מוזכרים במכתביו של אורן? (להישאר ער בליל חג השבועות, לימוד תורה ושמיעת עשרת הדיברות בבוקר החג)

נפנה את התלמידים למשימה 2 בחוברת (עמ' 72)

ומה כתוב בתורה שלנו? (עמ' 73 בחוברת לתלמידים)

נתמקד עתה במנהג ללמוד תורה בחג השבועות.

מנהג זה מקורו בעובדה שמתן התורה בהר סיני התרחש על פי המסורת בו' בסיוון.

גם התלמידים שלנו לומדים תורה כבר מגן הילדים.

בעזרת שאלה 3 בחוברת לתלמידים נעמוד על היכרותם של התלמידים עם התורה ועל העדפותיהם, וכן על מהותה הכפולה של תורת ישראל – ספר סיפורים (סיפורי הבריאה, סיפורי אבות, סיפורים על תולדות עמנו), וספר חוקים גדוש במצוות. עתה נפנה את התלמידים למשימה 4.

הקבלה בין מצוות ומנהגי חג השבועות למתן תורה בהר סיני

קריאת עמ' 74 בחוברת לתלמידים ושיחה



באמצעות לימוד התורה בליל החג ושמיעת קריאתן של עשרת הדיברות בתפילת השחרית בבוקר החג, אנו מחיים, כביכול, מדי שנה בשנה את מעמד הר סיני ומתן תורה.

א. נדגיש את המשותף שבין מעמד הר סיני למנהגי החג (משימות 5 ו 6, עמ' 75 בחוברת לתלמידים)


התאריך: אנו חוגגים את חג השבועות ביום שבו על פי המסורת התרחש מעמד הר סיני, בו' בסיוון. יום זה חל 50 יום לאחר חג הפסח הנחוג ביום שבו על פי המסורת יצאו ישראל ממצרים.

המשתתפים: המשתתפים הם אותם המשתתפים: בני עם ישראל – היהודים החוגגים את חג השבועות הם צאצאיהם של בני ישראל שהיו במעמד הר סיני.


התכנסות: המשתתפים מתכנסים יחד – בתחתית ההר, בבתי המדרש, בבתים פרטיים ובבתי הכנסת – כדי ללמוד תורה וכדי לשמוע את עשרת הדיברות. ההתכנסות וחווית היחד הן בעלות חשיבות עליונה. נרחיב עליה כאשר נעסוק בשם "עצרת".

קבלת התורה: על פי פשט התורה במעמד הר סיני נשמעו באוזני בני ישראל עשרת הדיברות. את האירוע זה משחזרים בבתי הכנסת – המתפללים מקשיבים שוב לקריאת עשרת הדיברות. בעדות רבות המתפללים נוהגים לעמוד בעת הקריאה, כפי שעמדו בני ישראל בתחתית הר סיני.

אפשר גם להקביל בין מתן תורה ללימוד התורה הנהוג בליל שבועות, שהרי אי אפשר לומר שקיבלנו את התורה אם אין לנו יודעים מה יש בה ואם איננו מבינים אותה! בלימוד התורה יש משום קבלת תורה מתמשכת.

מנהג יפה	למורה בלבד
<p>בגרמניה במאה הי"ב נהגו להתחיל ללמד את הילדים תורה בחג השבועות דווקא. ביום זה היו לוקחים את בני השלוש ללמד. המלמד היה מורח בדבש את האותיות העבריות שנכתבו על לוח... (והמסמלות את התורה), והילדים היו מלקקים את הדבש מעל האותיות ולומדים שהתורה מתוקה כדבש...</p>	

- ב. נעמוד גם על השוני** שבין מתן תורה לחג השבועות (שאלה 7, עמ' 75), אם כי העיקר הוא שהילדים יעמדו על המשותף:
- במתן תורה התגלתה התורה לבני ישראל בפעם הראשונה, ואילו כיום בחג השבועות אנו התורה כבר אינה חדשה לנו והיא ירושה שקיבלנו מאבותינו.
 - לקראת מתן תורה התכנסו בני ישראל במקום אחד, בתחתית הר סיני שבמדבר. בחג השבועות יהודים מתכנסים במקומות רבים: בבתי מדרש, בבתי כנסת ובבתים פרטיים, בארץ ובמקומות רבים בעולם.
 - בשונה מן האווירה החגיגית השוררת בחג השבועות, במתן התורה היו גם רגעים של יראה ופחד.

יראה ופחד במתן תורה:	למורה בלבד
<p>וכך כתוב בתורה: "וְהָרַסְנוּ עֵשֶׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעֵשֶׂן הַכֶּבֶשֶׂן וַיִּחָרַד כָּל הָהָר מְאֹד: וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחֶזֶק מְאֹד מִשָּׁה יִדְבָּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל" (שמות יט, יח-יט)</p> <p>"וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלְפִידִים וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עֹשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֹק: וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יִדְבָּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן נָמוּת" (שמות כ, יד-טו)</p>	

◇ **תפקידה של הכותרת והשם "חג מתן תורה"**
אפשר להסביר שתפקידה של הכותרת להודיע לקוראים את נושא הטקסט. במובן זה הכותרת מייצגת את הטקסט כולו ומציגה אותו בפני הקוראים.

משימה 8: המורה תרשום על הלוח את שמותיו השונים של חג השבועות (חג השבועות, חג הקציר, חג מתן תורה, חג הביכורים ועצרת) ותבקש מן התלמידים לבחור מהם כותרת מתאימה לעמ' 72 של החוברת לתלמידים (– חג מתן תורה).

יחידה 2 : חג הקציר וחג הביכורים

נדון עתה בפן אחר של חג השבועות. יחד עם רותי נגלה עוד דרך חווייתית לציין את החג.

א: חג הקציר והביכורים בימינו

◇ קריאת מכתבה של רותי (עמ' 76 בחוברת התלמידים)

לאחר קריאת המכתב נשאל את התלמידים:

- באיזו עונה חל חג השבועות?
- מה קורה בשדות בעונה זו? (זו עונת הקציר)?
- אילו מנהגי חג מוזכרים במכתב?
- האם השתתפתם באירוע דומה לזה המתואר במכתב?
- האם גם אתם הבאתם פעם סלסילת ביכורים? מה היה בה?

עוד נציין את המנהג לאכול בחג השבועות מאכלי חלב.

חג השבועות בהתיישבות העובדת

עם חידוש היישוב היהודי ברץ ישראל במאה האחרונה, חודש מנהג הביכורים שפסק עם חורבן בית המקדש. מנהג זה חודש בעיקר במושבות ובקיבוצים. הביכורים הורחבו למינים נוספים שאינם שייכים לשבעת המינים (מלפפונים, עגבניות, מלונים, פרחים ועוד...). בשנות החמישים, הוגשו הביכורים בתהלוכה גדולה וחגיגית לקרן הקיימת לישראל, אות תודה על מפעלה. עם השנים פסק המנהג בעקבות היחלשותו של המגזר החקלאי והמעבר למשק המבוסס על תעשייה, וכן בעקבות משברים כלכליים וחברתיים שפקדו את החברה הישראלית. אולם, בשנים האחרונות, חודש שוב מנהג זה.

למורה
בלבד



הערה: התשובה לשאלתה של רותי בסוף המכתב היא שאת תהלוכות הביכורים בימי קדם הוביל שור שקרניו היו עטורות ענפי זית ואף מצופות זהב.

◇ שירת השיר "סלינו על כתפינו" (עמ' 76 בחוברת לתלמידים)

ב: חג הביכורים



סבתא של רותי קישרה בין התהלוכה בקיבוץ להבאת הביכורים בימי קדם. על כך נשוחח ונלמד עכשיו.

◆ מהם "הביכורים"?

◆ קריאה דברי ההסבר בחוברת לתלמידים (עמ' 77)

◆ המילה "ביכורים"

המילה "ביכורים" נגזרת מהמילה "בכור" (ראו את דברי הקנגורו). מזכיר כי עסקנו כבר במילה "בכור" כשלמדנו על חג הפסח והזכרנו את מכת בכורות, האחרונה במכות מצרים. נרחיב את השיחה על השורש בכ"ר ונשאל את התלמידים מהי לדעתם "הצגת בכורה".

◆ ביכורים משבעת המינים (עמ' 77 בחוברת לתלמידים)

בימי קדם הובאו ביכורים רק מפרות ודגנים משבעת המינים. לאחר קריאת הפסוקים (דברים ח, ז-ח) ושירת פסוק ח' ("ארץ חיטה ושעורה..."), נבהיר מהם שבעת המינים. שימו לב, ה"דבש" המוזכר בפסוק הוא התרכיז המתוק והחום שמפיקים מתמרים. פנה את התלמידים למשימה 9.



◆ תהלוכת הביכורים בימי קדם והתהלוכה בקיבוץ

המשנה (מסכת ביכורים, פרק ג משנה א) מספרת על בחירת הביכורים: כאשר עובד האדמה היה רואה בפעם הראשונה בעונה פרי שהבשיל, תאנה, רימון או אשכול ענבים, הוא היה קושר סביבו חוט אדום ומצהיר "הרי אלה ביכורים".

משהבשילו כל הפרות וכל מיני הדגן היה עובד האדמה אוסף את הביכורים, מניח אותם בסלסילה מיוחדת ומביא אותם לבית המקדש.

עודי אדמה הגיעו לירושלים מכל קצווי הארץ בתהלוכות גדולות (ראו בשיר "סלינו על כתפינו") בראש התהלוכה הלך שור שקרניו עוטרו בענפי זית ואף צופו זהב. לאורך הדרך היו העולים לרגל שרים שירים בליווי חליל. משהתקרבו לירושלים היו שולחים שליח שיודיע לאנשי ירושלים על בואם, ואנשי ירושלים היו מפסיקים את עבודתם ובאים לקבל את פניהם. מול שערי ירושלים שרו העולים לרגל את מזמור קכ"ב מספר תהילים ("עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים") ואז היו נכנסים לעיר וצועדים אל בית המקדש.

נדגיש את המשותף בין תהלוכה זו לתהלוכה המתוארת במכתבה של רות: תהלוכה חגיגית של עובדי האדמה הנושאים סלסילות מלאות כל טוב הארץ ביום חג השבועות, התהלוכה מלווה בשירים, עגל שקרניו מקושטות הולך בראש התהלוכה.

◆ קריאת פסוקי תורה בנושא הבאת הביכורים

תיאור מפורט של טקס מסירת הביכורים לכוהן בבית המקדש נמצא בספר **דברים** (כו, א-יא). בשל גילם הצעיר של תלמידינו הבאנו בחוברת לתלמידים רק פסוקים בודדים מפרשת הביכורים בתורה. מאותה סיבה נקדים לקריאתם הסברים בעל-פה.

◆ הודיה

מן הפסוקים עולה שהבאת הביכורים לבית המקדש דווקא היא **הודיה** על הארץ הטובה ועל התבואה שהתברכנו בה (ראו את הדברים הנאמרים במהלך טקס הבאת ביכורים: דברים כו, ט-י). אפשר לבקש מהתלמידים להצביע על המילים בפסוקים המשקפות כוונה זו ("אשר ה' אלהיך נתן לך"; "אשר נתתה לי ה'")

◆ דברי החקלאי

נתייחס עתה לדברי החקלאי המופיעים בחוברת לתלמידים (עמ' 78)

נבהיר שעמל עובדי האדמה הכרחי להצלחת התבואה, אך אינו התנאי היחיד. הצלחת העבודה החקלאית תלויה גם בתנאי מזג האוויר, שהריקור החורף וירידת הגשמים הכרחיים לצמיחת היבולים. הבאת הביכורים היא אות תודה לאלוהים שאפשר לעמל החקלאים להצליח ו"סיפק" תנאי מזג אוויר הנחוצים להצלחת התבואה.



◆ מדוע מביאים ביכורים של דגנים ופרות משבעת המינים דווקא?

שבעת המינים הם צמחים נפוצים בארץ ישראל והם עדות לפוריותה. משום כך הם מתאימים לסמל את תודת האדם על הארץ ועל פריה. נוסף עוד כי משבעת המינים אדם יכול האדם להפיק רבים מצרכיו: פרות לאכילה מיידית, פרות שאפשר לשומרם לחורף, דגנים לאפיית לחם ושמן למאכל ולמאור.

◆ מדוע מביאים דווקא ביכורים?

אפשר לדייק ולשאול את התלמידים: מדוע הובאו לבית המקדש דווקא "הביכורים" (הפרות הראשונים)? הביכורים הם ראשית התבואה, ונאה יותר להביא מן הביכורים ולא מפרות "סוף העונה". הבאת הביכורים משקפת גם את הרצון להודות לאלוהים מיד, ללא התמהמהות או דחיה.

◆ בחירת כותרת

משימה 10: המורה תרשום על הלוח את שמותיו השונים של חג השבועות (חג השבועות, חג הקציר, חג מתן תורה, חג הביכורים ועצרת) ותבקש מן התלמידים לבחור מהם את שני השמות של החג שיהוו כותרת מתאימה לעמ' 76 של החוברת לתלמידים (– חג הקציר וחג הביכורים).

בשלב זה כל שמות החג אמורים להיות מובנים לתלמידים חוץ מ"עצרת". בשם זה נעסוק עתה.

◇ **יחידה 3 : חג השבועות – אחד משלושת הרגלים** ◇

משימה 11: חג השבועות הוא גם אחד משלוש הרגלים. הרי לא רק בשבועות עלו עולי הרגל לירושלים, אלא גם בחג פסח ובחג הסוכות. מכיוון שבעת ההיא עשו העולים את דרכם ברגל, חגים אלה נקראים "שלושת הרגלים".

◇ **יחידה 4 : "עצרת – יחד בחג"** ◇

◇ **עצרת = התכנסות**

משימה 13: חשיבות היחד בחג השבועות מתבטאת בכמה דרכים – כפי שבני ישראל התכנסו יחד לקבל את התורה, אנו היום נאספים בליל חג השבועות ללמוד תורה ביחד ולשמע יחד את קריאת עשרת הדיברות. היחד הוא גם אפיון הכרחי של תהלוכות הבאת הביכורים, בימי קדם ובימינו.

◇ **יחידה 5 : מצוות החג ומנהגיו** ◇

הערה:

בחוברת לתלמידים לא הזכרנו את כל מצוות החג, לא הזכרנו למשל את הדלקת הנרות בכניסת החג, את אזכור החג בתפילה, את הקידוש על היין, את קריאת ההפטרה המיוחדת לאחר קריאת התורה ואת תפילת המוסף. כידוע, מצוות אלה מאפיינות גם חגים אחרים.

פתרון המשימה 14: 1-ג 2-ה 3-א 4-ד 5-ב 6-ו

ארץ זבת חלב ודבש

ארץ ישראל נקראה בתורה "אַרְץ זֹבַת חֵלֶב וּדְבַשׁ" (שמות ג, ח ועוד). מכיוון שחג שבועות הוא חגן של ארץ ישראל (חג הקציר וחג הביכורים) ושל התורה (חג מתן תורה), מתאים ביותר לאכול בו דברי חלב. ובכן, מנהג עתיק ונפוץ שמקורות בעדות אשכנז הוא לאכול בשבועות מאכלי חלב. מיזוג הגלויות במדינת ישראל ומסעות הפרסום של המחלבות בארץ הביאו להפצת המנהג בקרב בני כל העדות בישראל.



על מנהג לקרוא בשבועות את מגילת רות (לרוב בתפילת שחרית)

למנהג זה שתי סיבות עיקריות:
◆ סיפורה של רות הוא סיפורה של אישה מואבייה שהצטרפה לעם ישראל, וכמו בני ישראל קיבלה על עצמה את חוקי התורה (ראו גם את דברי הקנגורו בחוברת לתלמידים).
◆ סיפור המגילה מתרחש בעונת הקציר. מעניין לציין של על פי המסורת המלך דוד, מצאצאיה של רות המואבייה, נולד ונפטר בחג השבועות.



◇ **לסיום : נקודת מבט אישית** ◇

ראה שאלת סיום בחוברת לתלמידים, עמ' 81.

אנו מסיימים...

אנו מסיימים עתה את המסע שלנו אל ימי החג והשמחה של עם ישראל וגם אל ימי האבל והזיכרון שבלוח השנה היהודי והישראלי.
אנו תקווה שיכולנו לסייע לכם בעשייה החינוכית שלכם.
אנו תקווה ושתלמידיכם רכשו השנה את מושגי היסוד העיקריים הנוגעים לחגי ישראל ומועדיו (הכרת והבנת שמות החגים, מנהגיהם, ומקורם התנ"כי והיסטורי) ושזיקתם אליהם התחזקה.
אנו גם מקווים שזיקה זו תחזק את חיבורם לארץ ישראל וגם לכל בני העם היהודי, הן היושבים בארץ ישראל, הן היושבים בתפוצות.

דיברי חוכמה וידידות של חגית הקנגורו....

בהקשר זה, אנו ממליצים לחזור עתה לדברי חגית הקנגורו המופיעים בעמוד הראשון של החוברת ולהדגיש את הקשר שחגי ומועדי ישראל יוצרים בין כל בני העם היהודי וזה לשונה של חגית:
"אני חושבת שדווקא יפה שיש לנו זמנים קבועים על מנת להיפגש, ואולי בגלל זה, החגים וימי הזיכרון נקראים מועדים, הרי מועד זה בדיוק זה: זמן קבוע בו נפגשים! ואני עוד חושבת שמאד יפה שאנו נפגשים גם בימי חג וגם בימי זיכרון.
בימי חג, נשמח ביחד ובימים העצובים, נזכור ביחיד ונתמוך זה בזה. ככה זה עם חברים!"

להתראות בשנה הבאה....

ובמילים אלה של חוכמה וידידות, אנו נפרדים מכם, ומזמינים אתכם להיפגש איתנו בשנה הבאה, יחד עם תלמידי כיתה ג, הפעם ללימוד מעמיק של סוגיות מרכזיות בחגי ומועדי ישראל.

